

УДК [378.046.-021.68:616-051]:34

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРОВАДЖЕННЯ СТРУКТУРНО-
ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ
ОСВІТІ**

©Харківський В. С.

Українська інженерно-педагогічна академія

Інформація про автора:

Харківський Валерій Сергійович: ORCID: 0000-0003-1637-8491; kharkivska_hgpa@ukr.net; аспірант кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності; Українська інженерно-педагогічна академія; вул. Університетська 16, м. Харків, 61003, Україна.

У статті проаналізовано результати впровадження структурно-функціональної моделі розвитку правової компетентності (ПК) фахівців медичної галузі в післядипломній освіті (ПО). Розглянуто процес упровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті під час проведення формувального етапу педагогічного експерименту за такими етапами: попереднім, допоміжним, основним. Наведено кваліметричну модель оцінки розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті. Підтверджено гіпотезу дослідження, що розвиток ПК фахівців медичної галузі в ПО буде здійснюватися більш ефективно, якщо спиратиметься на обґрунтовані теоретичні основи (методологічний інтегрований підхід, який передбачає синтез компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого, акмеологічного та системного підходів; визначені принципи та функції розвитку даної компетентності)

Ключові слова: порівняльний аналіз, фахівці медичної галузі, післядипломна освіта, правова компетентність, структурно-функціональна модель, розвиток, експеримент.

Харьковский В. С. «Сравнительный анализ результатов внедрения структурно-функциональной модели системы развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании».

В статье проанализованы результаты внедрения структурно-функциональной модели развития правовой компетентности (ПК) специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании (ПО). Рассмотрен процесс внедрения структурно-функциональной модели системы развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании во время проведения формирующего этапа педагогического эксперимента по следующим этапам: предыдущему, вспомогательному, основному. Приведена кваліметрическая модель оценки развития правовой компетентности специалистов медицинской отрасли в последипломном образовании. Подтверждена гипотеза исследования, развитие ПК специалистов медицинской отрасли в ПО будет осуществляться более эффективно, если опираться на обоснованные теоретические основы (методологический интегрированный подход, который предполагает синтез компетентностного, деятельностного, личностно ориентированного, акмеологического и системного подходов, определены принципы и функции развития данной компетентности)

Ключевые слова: сравнительный анализ, специалисты медицинской отрасли, последипломное образование, правовая компетентность, структурно-функциональная модель, развитие, эксперимент.

Kharkivsky V.S. "Comparative analysis of the results of the introduction of a structural and functional model of the development of legal competence of medical specialists in postgraduate education".

The article presents a comparative analysis of the results of the pilot phase of the pedagogical experiment, during which there was an experimental introduction of the structural and functional model of the development of legal competence (LC) of medical specialists in postgraduate education (PO). It was noted that the introduction of the structural-functional model of the system of the development of legal competence of specialists in the medical sector in postgraduate education took place during the formative stage of the pedagogical experiment and followed such steps as preliminary, auxiliary and principal. The qualimetric model of the assessment of the development of legal competence of medical specialists in postgraduate education is presented. The research results have confirmed the hypothesis that the development of LC of specialists in the medical field in PO will be more effective if it is based on a reasonable theoretical foundation (a methodological integrated approach that involves the synthesis of competence, activity, personality-oriented, acmeological and systemic approaches; the paper also defines principles and functions of the development of this competence).

Keywords: comparative analysis, specialists in the medical industry, postgraduate education, legal competence, structural-functional model, development, experiment.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні виріс інтерес до проблеми навчання правам людини в системі післядипломної освіти. Відповідно, результатами освоєння правових знань мають бути сформовані конкретні вміння, навички, а саме: вміння виділяти основний зміст тексту, події, явища, співвідносити зі своїм досвідом і цінностями, тобто розвивати свій особистісний сенс; уміння створювати для себе норми діяльності та поведінки, користуватися або критично ставитися до норм, створених іншими, суспільством і державою; будувати індивідуальну та колективну діяльність у повному її циклі тощо [3]. Тенденції розвитку України, зокрема її становлення як незалежної демократично-правової держави, визнання основних прав і свобод людини, приведення вітчизняного законодавства у відповідність до світових та європейських стандартів актуалізують необхідність розвитку правової компетентності (ПК) фахівців медичної галузі та їх неперервної правової освіти, незалежно від стажу роботи. Тому серед завдань, які постають перед вищими медичними навчальними закладами й закладами післядипломної освіти (ПО), є забезпечення умов формування правової компетентності особистості, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, розвитку вміння юридично мислити та швидко орієнтуватися в сучасному медичному законодавстві [5]. Отже, виникла потреба в лікарях нового часу – у фахівцях із високим рівнем сформованості професійно значущих рис і творчого потенціалу, які здатні якісно й сумлінно виконувати свої професійні функції та соціальну роль, постійно навчатися [4]. Це висуває нові вимоги до якості та змісту професійної та післядипломної підготовки майбутніх лікарів, зумовлює пошук нових шляхів та засобів розвитку їхньої правової компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до поставленого питання, проаналізуємо кілька дослідницьких робіт сучасних науковців, що розглядали формування правової компетентності. Аналізуючи дослідження Ю. Варданяна, Л. Гребенкіної, Н. Кузьміної, О. Лебедевої, О. Щерокова та ін., можемо зазначити, що запропоновані науковцями концепції формування та розвитку професійної компетентності, однією зі складових якої є саме ПК, дозволили нам дійти висновку, що проблема розвитку правової компетентності тісно пов'язана з фаховою діяльністю людини і розглядається як природна складова професійної компетентності.

Так, І. Огороднійчук у дисертаційному дослідженні «Формування правової компетентності майбутніх інженерів» доводить, що правова компетентність (ПК) у сучасних реаліях життя є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутніх

фахівців, рівня сформованості та дієвості їхньої правової свідомості і культури, громадянської зрілості [7, С. 5].

В. Ситянін у своїй роботі «Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи», аналізуючи ПК науково-педагогічних працівників вищої школи, не приділив достатньо уваги низці таких принципово важливих питань, як: ставлення до правової компетентності науково-педагогічних працівників із позиції соціально-правового замовлення суспільства; виникнення значної кількості питань, пов'язаних із захистом і реалізацією прав, що доводить актуальність дослідження процесу розвитку правової компетентності в закладах післядипломної освіти [11]. На наш погляд, у науково-педагогічних працівників під час навчання у ВНЗ правова компетентність була сформована, тому в професійній діяльності її потрібно лише розвивати.

Досліджуючи правовому компетентність у своїй роботі «Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти», В. Олійник визначає такі складові правової компетентності: правову освіченість як сукупність знань із проблем права; правову спрямованість як сукупність ставлень до права як соціальної, державної та особистісної цінності й зумовлює потребу постійно отримувати, розширювати арсенал засобів визначення та вирішення правових проблем; правову готовність як наявність умінь із вирішення конкретних правових питань [8, С. 6].

О. Рем у своїх дослідницьких роботах виділяє основні структурні компоненти правової культури інженера-педагога: аксіологічний – репрезентує ступінь особистісної морально-правової зрілості інженера-педагога професійної підготовки, розкриває правову культуру як сукупність цінностей, створених людиною протягом століть; гносеологічний – полягає в науковому і системному формуванні правових знань, цілісному сприйнятті їх у складі правової культури українського суспільства, широкому розумінні культурно-історичного значення права як культурної цінності; відображає вже досягнутий рівень розвитку знань, тенденцію їх осмислення та спрямований на збагачення в майбутніх інженерів-педагогів знань та уявлень про право в цілому та його різні галузі, ознаки та особливості; діяльнісний – визначає рівень гнучкого, відповідального, творчого перетворення педагога, що виявляється в професійній діяльності, методичний – розкриває шляхи здійснення педагогічної діяльності, способи задоволення потреби студентів у навчанні, у спілкуванні й одержанні нової інформації й передачі та присвоєнні нагромадженого досвіду правової діяльності [10, С. 129–131].

Наведена структура характеризує правову культуру інженерів-педагогів (які належать до працівників педагогічної, а отже, соціальної сфери), однак не враховує специфіку ПК фахівців медичної галузі, зокрема їх здатність до комунікації. Отже, запропонована науковцем структура може бути врахована частково.

Я. Кічук у дисертаційній роботі «Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти» обґрунтовує доцільність введення порогового діапазону правової компетентності майбутнього соціального педагога: стартовий («усвідомлена компетентність»), середній («неусвідомлена компетентність»), мінімальний («усвідомлена некомпетентність»), найнижчий («неусвідомлена некомпетентність») [6, С. 11].

А. Щербаківа в дисертаційному дослідженні «Формування полікультурної компетентності в студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу» зазначає, що інтегративний, надпредметний характер полікультурної компетентності студентів-медиків, її поліфункціональність зумовили виокремлення таких компонентів полікультурної компетентності: аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, особистісний і діяльнісний [12, С. 5].

О. Голік у дослідженні «Формування в майбутніх лікарів предметних компетентностей із медичної деонтології засобами кооперативного навчання» наводить структуру нормативно-правової компетентності лікаря, що містить такі компоненти: мотиваційно-особистісний (спрямованість особистості на виконання професійних обов'язків згідно з нормативною базою, яка регулює питання дотримання лікарем

принципів професійної етики й деонтології); пізнавальний (морально-деонтологічні принципи, що регулюють поведінку лікаря та його взаємодію з учасниками різних професійних ситуацій, головні обов'язки лікаря, ключові питання правових та етичних аспектів медичної діяльності лікаря); поведінковий (розв'язувати та аналізувати ситуаційні завдання етико-деонтологічного спрямування, враховуючи морально-деонтологічні принципи, правові аспекти та професійні обов'язки лікаря); рефлексивний (систематично оцінювати власну діяльність із точки зору правових норм, що дозволяє регулярно аналізувати якість роботи та свідчить про потребу та інтерес до етико-деонтологічного виховання та самовиховання, ставити собі за мету професійно-особистісне самовдосконалення та саморозвиток) [1, С. 114].

Структура, запропонована О. Голік, є найбільш прийнятною в нашому випадку, проте всі наведені компоненти розглянуті з точки зору деонтології, тоді як нас цікавить правова компетентність медиків загалом.

Проаналізувавши дослідження із виділення структурних компонентів правової компетентності, зазначимо, що більшість із них не відповідає обраній нами темі, оскільки розглядає правову компетентність фахівців інших галузей. Найбільш прийнятними в нашому випадку є структури, запропоновані О. Голік та А. Щербаковою, проте й ці науковці не досліджували питання розвитку правової компетентності медиків у післядипломній освіті, приділивши увагу іншим аспектам цього питання.

І. Радзієвська в дисертаційному дослідженні «Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін» із метою діагностики рівнів сформованості ключових особистісних, ключових професійних та інструментальних компетенцій майбутньої медичної сестри, які є підґрунтям формування професійної компетентності, визначила такі дидактичні критерії: мотиваційно-особистісний критерій характеризує систему особистісних якостей медичної сестри – мотивацію до навчання, мотивацію до професійної діяльності, розвиток рефлексивних здібностей, сформованість якостей лідера, сформованість готовності до навчання; інформаційно-когнітивний – розвиток творчої та пошуково-дослідної діяльності студентів, обсяг і якість засвоєння спеціальних знань із циклу фахових дисциплін, міцність засвоєння знань, виконання професійно-орієнтованих завдань; практично-операційний – оволодіння професійними вміннями та навичками (предметно-практичними, знаково-практичними), здатність застосовувати знання та вміння при здійсненні професійної діяльності медичної сестри [9, С. 9].

П. Грабовський у дисертаційному дослідженні «Розвиток інформаційної компетентності вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній педагогічній освіті» [2, С. 47-48], аналізуючи роботи науковців, виділив такі загальноприйняті дидактичні принципи, на основі яких доцільно організовувати навчально-пізнавальний процес для забезпечення розвитку інформаційної компетентності вчителя природничо-математичних предметів у системі післядипломної педагогічної освіти:

- науковості, системності, доступності, наочності;
- єдності теорії та практики, педагогічної обґрунтованості обсягу навчального матеріалу;
- диференціації та індивідуалізації навчання;
- поєднання індивідуального та колективного;
- добору змісту навчального матеріалу – принцип пріоритету розвивальної функції навчання, принцип інформаційної ємності та соціальної значущості, модульний принцип добору змісту;
- орієнтації на сучасні наукові та практичні досягнення, теоретична повнота, доступність і практична значущість навчального матеріалу, розгляд навчального предмету з позиції його історичного розвитку як науки;
- забезпечення творчої активності та самостійності студентів у навчальному процесі;

- принцип дохідливості у викладанні – забезпечення таких умов організації процесу навчання, які б, незалежно від рівня викладацької майстерності, об'єктивно спрямовували діяльність тих, хто навчається, на активізацію самоосвіти та інтелектуального самовиховання;

- альтернативності в побудові індивідуальної траєкторії, виборі форм, методів і засобів навчання [2].

Розглянувши та проаналізувавши дидактичні критерії та принципи, запропоновані науковцями, зазначимо, що розглянуті роботи не досліджують дидактичних основ викладання правової компетентності, а отже, не відбивають сутність питання, обраного нами до розгляду.

Провівши аналіз кількох наукових досліджень, де розглядалися різноманітні аспекти професійної та правової компетентностей, ми дійшли висновку, що жодна з робіт не приділяє уваги розвитку правової компетентності в післядипломній освіті загалом та фахівців медичної галузі зокрема. Таким чином, вважаємо за необхідне продовжити розгляд цієї теми саме в контексті навчання медичного права в післядипломній освіті.

Формулювання цілей статті: мета статті полягає в аналізі експериментального впровадження структурно-функціональної моделі розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку ПК фахівців медичної галузі в ПО відбувалося під час проведення формувального етапу педагогічного експерименту на базі Харківської медичної академії післядипломної освіти за такими етапами: попереднім, допоміжним, основним.

Попередній етап – проектування й розробка формувального етапу експерименту:

- визначення об'єктів експерименту (ВНЗ, кількості курсантів, цілей (усвідомлення фахівцями медичної галузі важливості розвитку ПК для якісної професійної діяльності) і завдань, вирішення яких має забезпечити розвиток зазначеної компетентності в системі ПО; конкретних методик для вивчення початкового стану та стану досліджуваної системи після проведення експерименту;

- тривалість експерименту;

- наявність педагогічних умов для розвитку ПК фахівців медичної галузі в ПО (сформованої правової компетентності; інформаційно-правового супроводу освітнього процесу в післядипломній медичній освіті);

- створення переліку спецкурсів, навчальних програм, семінарів тренінгів тощо.

Допоміжний – полягає в організації інформаційного, навчально-методичного, педагогічного супроводу освітнього процесу фахівців медичної галузі протягом усього формувального етапу педагогічного експерименту.

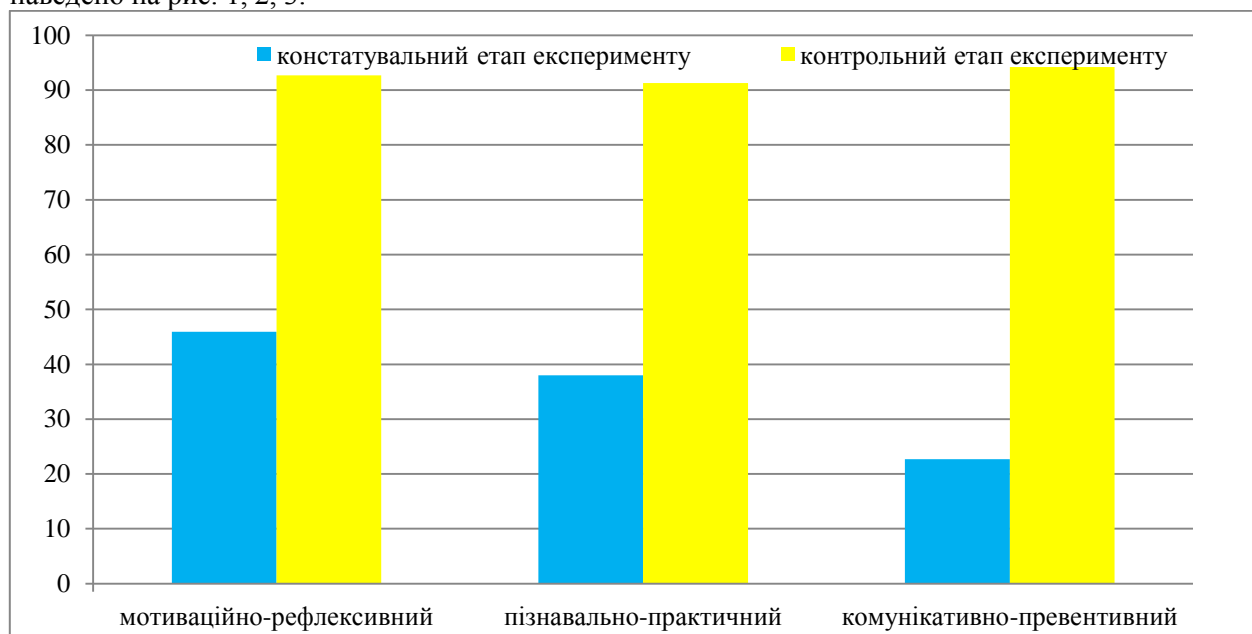
Якість та результати здійснення даного супроводу, рівень наявної ПК, а також поступовий розвиток сформованої компетентності обговорювалися на засіданнях кафедр педагогіки, філософії та мовної підготовки Харківської медичної академії післядипломної освіти МОЗ України, за необхідності вносилися відповідні корективи, надавалися рекомендації та обговорювалися позитивні напрацювання.

Метою основного етапу було підвищення ефективності розвитку ПК курсантів експериментальної групи (ЕГ) за компонентами ПК (мотиваційно-аксіологічним, когнітивно-діяльним, комунікативно-превентивним, контрольньо-рефлексійним).

Під час проведення контрольного етапу педагогічного експерименту було проведено порівняльний аналіз даних експериментальної та контрольної груп (ЕГ та КГ відповідно) для з'ясування ефективності розробленої структурно-функціональної моделі системи. Для оцінювання динаміки змін рівня розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті та ефективності впровадженої структурно-функціональної моделі системи – використані методи та методики констатувального етапу педагогічного експерименту з подальшим порівняльним аналізом результатів.

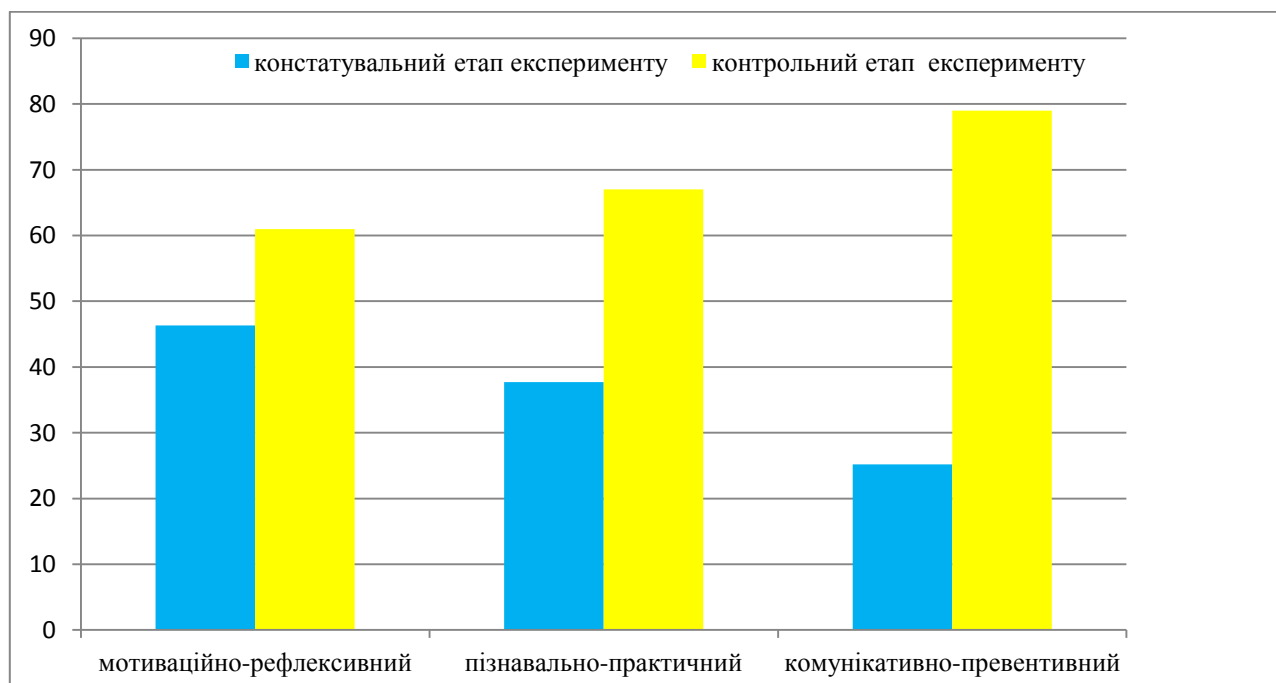
Отже, на контрольному етапі експерименту були отримані такі результати.

Порівняльні результати констатувального та контрольного етапів експерименту респондентів ЕГ та КГ щодо визначення рівня розвитку ПК фахівців медичної галузі в ПО наведено на рис. 1, 2, 3.

Примітка: 90-100% - креативний рівень; 60-89 – активний рівень; 59-20 нормативний рівень.

Рис. 1. Узагальнені результати діагностування респондентів ЕГ щодо визначення рівня розвитку ПК на констатувальному та контрольному етапі експерименту (у %)

Примітка: 90-100% – креативний рівень; 60-89 – активний рівень; 59-20 – нормативний рівень.

Рис. 2. Узагальнені результати діагностування респондентів КГ щодо визначення рівня розвитку ПК на констатувальному та контрольному етапі експерименту (у %)

Для аналізу ефективності розвитку ПК фахівців медичної галузі в ПО після впровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку даної компетентності, було використано кваліметричну модель оцінки її розвитку (табл.1, 2).

Таблиця 1

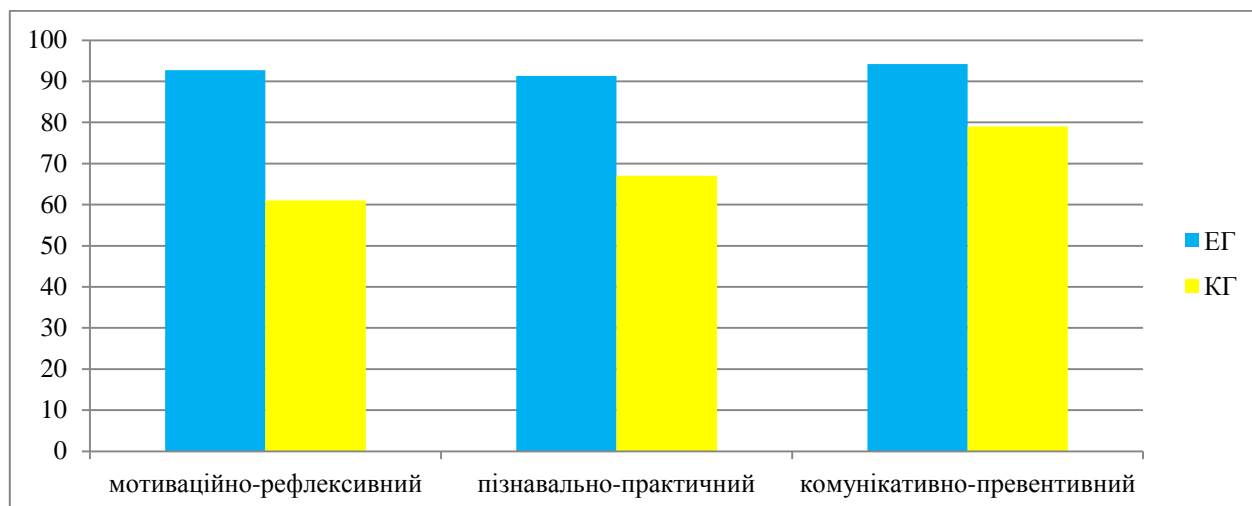
Кваліметрична модель оцінки розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті у ЕГ

Критерії	Вага	Показники	Вага	Ступінь прояву				
				0	0,25	0,5	0,75	1
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мотиваційно-рефлексивний	0,33	а) мотивація щодо необхідності розвитку правової компетентності	0,33					+
		б) здатність до самоаналізу, саморозвитку правової компетентності (індекс задоволення розвитком правової компетентності)	0,33					+
		в) рівень сформованості у фахівців медичної галузі професійно-правових ідеалів, мотивів, включення правових норм у ціннісну особистісну сферу	0,33					+
пізнавально-практичний	0,33	а) рівень володіння знаннями фундаментальних основ права, законодавства України з медичних питань та знаннями правових засад службової діяльності фахівців медичної галузі	0,33					+
		б) уміння використовувати ІКТ для підвищення рівня правових знань;	0,33					+
		в) здатність використовувати правові знання на практиці	0,33					+
комунікативно-превентивний	0,33	а) рівень розвиненої правової комунікабельності;	0,33					+
		б) уміння аргументувати власні дії щодо попередження та вирішення конфліктних ситуацій (із пацієнтами, колегами, адміністрацією) в межах чинного законодавства	0,33					+
		в) прагнення забезпечити актуальною інформацією з питань правового характеру при спілкуванні з колегами, пацієнтами та іншими	0,33					+

Таблиця 2

Кваліметрична модель оцінки розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті у КГ

Критерії	Вага	Показники	Вага	Ступінь прояву				
				0	0,25	0,5	0,75	1
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Мотиваційно-рефлексивний	0,33	а) мотивація щодо необхідності розвитку правової компетентності	0,33			+		
		б) здатність до самоаналізу, саморозвитку правової компетентності (індекс задоволення розвитком правової компетентності)	0,33			+		
		в) рівень сформованості у фахівців медичної галузі професійно-правових ідеалів, мотивів, включення правових норм у ціннісну особистісну сферу	0,33		+			
пізнавально-практичний	0,33	а) рівень володіння знаннями фундаментальних основ права, законодавства України з медичних питань та знаннями правових засад службової діяльності фахівців медичної галузі	0,33			+		
		б) уміння використовувати ІКТ для підвищення рівня правових знань	0,33			+		
		в) здатність використовувати правові знання на практиці	0,33			+		
комунікативно-превентивний	0,33	а) рівень розвинутої правової комунікабельності	0,33		+			
		б) уміння аргументувати власні дії щодо попередження та вирішення конфліктних ситуацій (з пацієнтами, колегами, адміністрацією) у межах чинного законодавства	0,33			+		
		в) прагнення забезпечити актуальною інформацією з питань правового характеру при спілкуванні з колегами, пацієнтами та іншими	0,33			+		

Примітка: 90-100% - креативний рівень; 60-89 – активний рівень; 59-20 нормативний рівень.

Рис. 3 Порівняльний аналіз результатів діагностування контрольної та експериментальної груп курсантів на контрольному етапі педагогічного експерименту (у %)

Таким чином, проаналізувавши отримані результати доведено, що впровадження структурно-функціональної моделі системи дозволило підвищити рівень розвитку даної компетентності в ЕГ порівняно з КГ: ефективність розвитку ПК фахівців медичної галузі в ПО підвищилася з нормативного до креативного за «мотиваційно-рефлексивним» критерієм з 45,9% до 92,7%, за «пізнавально-практичним» критерієм – з 38 % до 91,3%, за «комунікативно-превентивним» критерієм – з 22,7% до 94,2%.

У респондентів КГ – за «мотиваційно-рефлексивним», «пізнавально-практичним» та «комунікативно-превентивним» критерієм – залишилися на нормативному рівні (з 25,9%, 37,7% та 25,2 до 35,5 %, 33% та 41,4% відповідно до показників).

Висновки. Таким чином, результати контрольного етапу експерименту підтверджують гіпотезу дослідження, що розвиток ПК фахівців медичної галузі в ПО буде здійснюватися більш ефективно, якщо в процесі викладання юридичних основ у післядипломній освіті вводитимуться використані нами форми та методи роботи та реалізовуватиметься впровадження в освітній процес структурно-функціональної моделі системи розвитку даної компетентності. Порівняльний аналіз результатів впровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті довів, респонденти, які пройшли навчання за розробленими методами, значно підвищили свій рівень правової компетентності, що, безперечно, свідчить на користь розробленої нами структурно-функціональної моделі системи розвитку правової компетентності фахівців медичної галузі в післядипломній освіті, а отже, доводить її ефективність

Список використаних джерел

1. Голік О. В. Формування у майбутніх лікарів предметних компетентностей з медичної деонтології засобами кооперативного навчання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Голік Олена Валентинівна ; Нац. мед. ун-т ім. О. О. Богомольця. – Київ, 2015. – 302 с.
2. Грабовський П. П. Розвиток інформаційної компетентності вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній педагогічній освіті : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Грабовський Петро Петрович ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України». – Київ, 2016. – 250 с.
3. Гревцова Р. Ю. Медичне право України: тенденції і перспективи розвитку в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів [Електронний ресурс] / Р. Ю. Гревцова // Право і громадянське суспільство – 2014. – № 1(6). – С. 192-202. – Режим доступу: <http://lcslaw.knu.ua/2014-1.pdf>

4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс] : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. N 896 (із змінами). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
6. Кічук Я. В. Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04 / Кічук Ярослав Валерійович ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2010. – 40 с.
7. Огороднійчук І. А. Формування правової компетентності майбутніх інженерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Огороднійчук Ірина Анатоліївна ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2012. – 20 с.
8. Олійник В. В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олійник Валентина Василівна ; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 20 с.
9. Радзівська І. В. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Радзівська Ірина Володимирівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. – Київ, 2011. – 20 с.
10. Рем О. М. Особливості формування правової культури студентів інженерно-педагогічного вузу / О. М. Рем // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка / гол. ред. М. О. Носко. – Чернігів : ЧДПУ, 2008. – Вип. 56. – С. 129–131.
11. Ситянін В. В. Формування правової компетентності науково-педагогічних працівників вищої школи. : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ситянін Владислав Володимирович ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», Нац. акад. пед. наук України. – Київ, 2010. – 20 с.
12. Щербакова А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Щербакова Анна Вікторівна ; ДЗ "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". – Старобільськ, 2015. – 20 с.

References

1. Holik, OV 2015, 'Formuvannya u maybutnikh likariv predmetnykh kompetentnostey z medychnoyi deontolohiyi zasobamy kooperatyvnoho navchannya' [Formation of future medical doctors of subject competences in medical deontology by means of cooperative training], Kand.ped.n. thesis, Natsionalnyy medychnyy universytet imeni O.O. Bohomoltsya, Kyiv.
2. Hrabovskyy, PP 2016, 'Rozvytok informatsiyanoi kompetentnosti vchyteliv pryrodnycho-matematychnykh predmetiv u pisyadyplomniy pedahohichniy osviti' [Development of informational competence of teachers of natural and mathematical subjects in postgraduate pedagogical education], Kand.ped.n. thesis, Derzhavnyy vyshchyy navchalnyy zaklad Universytet menedzhmentu osvity NAPN Ukrayiny, Kyiv.
3. Hrevtsova, RYu 2014, 'Medychne pravo Ukrayiny: tendentsiyi i perspektyvy rozvytku v umovakh hlobalizatsiynykh ta yevrointehratsiynykh protsesiv' [Medical Law of Ukraine: Trends and Prospects of Development in the Conditions of Globalization and European Integration Processes], *Pravo i hromadyskne suspilstvo*, no. 1(6), pp. 192-202, <<http://lcslaw.knu.ua/2014-1.pdf>>.
4. *Derzhavna natsionalna prohrama Osvita (Ukrayina XXI stolittya) 1994* [State National Program "Education" ("Ukraine XXI Century")], Raduha, Kyiv.
5. Prezydent Ukrayiny 2017, *Pro osvitu : Zakon Ukrayiny vid 05.09.2017 roku no. 2145-VIII* [About Education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII], <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>>.
6. Kichuk, YaV 2010, 'Teoretychni i metodychni zasady formuvannya pravovoyi kompetentnosti maybutnoho sotsialnoho pedahoha v umovakh universytetskoyi pedahohichnoyi osvity' [Theoretical and methodical principles of forming the legal competence of the future social teacher in the conditions of university pedagogical education], Doct.ped.n. abstract, Pivdenoukrayinskyy natsionalnyy pedahohichnyy universytet imeni K. D. Ushynskoho, Odesa.
7. Ohorodniychuk, IA 2012, 'Formuvannya pravovoyi kompetentnosti maybutnikh inzheneriv' [Formation of legal competence of future engineers], Kand.ped.n. abstract, Pivdenoukrayinskyy natsionalnyy pedahohichnyy universytet imeni K. D. Ushynskoho, Odesa.
8. Oliynyk, VV 2008, 'Formuvannya pravovoyi kompetentnosti kerivnykiv navchalnykh zakladiv u systemi pisyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity' [Formation of the legal competence of the heads of

educational institutions in the system of postgraduate pedagogical education], Kand.ped.n. abstract, Klasychnyy pryvatnyy universytet, Zaporizhzhya.

9. Radziyevska, IV 2011, 'Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti maybutnikh medychnykh sester u protsesi vyvchennya fakhovykh dystsyplin' [Formation of professional competence of future nurses in the process of studying specialized disciplines], Kand.ped.n. abstract, Natsionalna akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut profesiyno-tekhnichnoyi osvity, Kyiv.

10. Rem, OM 2008, 'Osoblyvosti formuvannya pravovoyi kultury studentiv inzhenerno-pedahohichnoho vuzu' [Features of formation of legal culture of students of engineering and pedagogical high school], *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka*, Chernihivskyy derzhavnyy pedahohichnyy universytet, Chernihiv, iss. 56, pp. 129-131.

11. Sytyanin, VV 2010, 'Formuvannya pravovoyi kompetentnosti naukovy-pedahohichnykh pratsivnykiv vyshchoyi shkoly' [Formation of legal competence of scientific and pedagogical workers of higher education], Kand.ped.n. abstract, Derzhavnyy vyshchyy navchalnyy zaklad Universytet menedzhmentu osvity, Natsionalna akademiya pedahohichnykh nauk Ukrainy, Kyiv.

12. Shcherbakova, AV 2015, 'Formuvannya polikulturnoyi kompetentnosti u studentiv-medykiv u navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchoho medychnoho navchalnoho zakladu' [Formation of multicultural competence among medical students in the educational process of a higher medical educational establishment], Kand.ped.n. abstract, Derzhavnyy zaklad Luhanskyy natsionalnyy universytet imeni Tarasa Shevchenka, Starobilsk.

Стаття надійшла до редакції 18.03.2017р.